

УДК 328.1 (437.6)

DOI

Анатолій КЛЮЧКОВИЧ

доктор політичних наук, доцент, професор кафедри політології і державного управління, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88016, anatoliy.klyuchkovych@uzhnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-6573-6500

Віктор ПЕТРИНКО

кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології і державного управління, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88016, victor.petrinko@uzhnu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-2316-0093

Anatoliy KLYUCHKOVYCH

Doctor of Political Sciences, Professor at the Department of Political Science and Public Administration, Uzhhorod National University, University Str., 14, Uzhhorod, 88016, anatoliy.klyuchkovych@uzhnu.edu.ua

ORCID: 0000-0001-6573-6500

Victor PETRINKO

Candidate of Political Sciences, Associate Professor at the Department of Political Science and Public Administration, Uzhhorod National University, University Str., 14, Uzhhorod, 88016, victor.petrinko@uzhnu.edu.ua

ORCID: 0000-0003-2316-0093

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В СЛОВАЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ ТА ПРОБЛЕМИ ЙОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

THE EVOLUTION OF THE INSTITUTION OF PARLIAMENTARISM IN THE SLOVAK REPUBLIC AND THE PROBLEMS OF ITS FUNCTIONING AT THE PRESENT STAGE

В статті проаналізовано розвиток інституту парламентаризму крізь призму державно-владних відносин, конституціоналізму та політичних трансформацій у Словацькій Республіці. Відзначено, що процес демократичних перетворень у Словаччині тісно пов'язаний з розвитком інституту парламентаризму, який займає центральне місце в системі владних відносин. Розкрито особливості та напрями реформування державних (парламентських) інститутів. Проаналізовано конституційну модель словацького парламентаризму. Зроблено висновок, що у Конституції 1992 р. було чимало нечітких положень, які спровокували політико-інституційні конфлікти. Конституційні зміни у 1999, 2001 рр. частково відновили інституційну рівновагу в системі владних відносин. Словаччина динамічно реагує на політичні кризи та шукає можливості конституційно вдосконалити інститут парламентаризму. Автори виокремили основні проблеми функціонування словацького парламентаризму: високий рівень фрагментації та флуктації політичної структури парламенту; нестабільність парламентського представництва партій; незбалансованість репрезентації регіонів та ін. Обґрунтовано, що розвиток словацького парламентаризму був обумовлений комплексом партійно-політичних, інституційних чинників і реалій поточного політичного процесу. Автори підкреслюють, що проблеми функціонування парламентаризму та нестабільність партійної системи створюють ризики для стабільності парламентської демократії в Словаччині. Зроблено висновок, що інститут парламентаризму відіграв важливу роль у процесах демократичної трансформації, легітимації та інституційній консолідації політичної системи Словацької Республіки.

Ключові слова: Словацька Республіка, парламентаризм, поділ влади, конституційна модель, політичні партії, вибори, політичні трансформації.

The article deals with the development of the institution of parliamentarism through the prism of state-power relations, constitutionalism and political transformations in the Slovak Republic. Noted that the process of democratic transformations in Slovakia is closely linked to the development of the institute of parliamentarism, which occupies a central place in the system of power relations. The features and directions of reforming state (parliamentary) institutions have been revealed. The constitutional model of Slovak parliamentarism is analyzed.

It is concluded that in the Constitution 1992 many provisions were formulated vaguely and provoked political-institutional conflicts. Constitutional amendments (1999, 2001) partly reinstated the institutional balance in the system of power relations. Slovakia is dynamically reacting to political crises and is looking for the possibility of constitutionally improving the institution of the parliamentarism. Authors highlighted the main problems of the functioning of the Slovak parliamentarism: high degree of fragmentation and fluctuation of the political structure of parliament; the instability of the parliamentary representation of the political parties, imbalance of representation of regions and others. It is substantiated that the development of Slovak parliamentarism was due to a complex of institutional, party-political factors and the realities of the current political process. Authors emphasize that problems of functioning of parliamentarism and the instability of the party system in the Slovak Republic creates risks for the stability of parliamentary democracy. Authors come to the conclusion, that the institute of parliamentarism played an important role in the democratic transformation, legitimation and institutional consolidation of the political system in the Slovak Republic.

Key words: Slovak Republic, parliamentarism, division of power, constitutional model, political parties, election, political transformations.

Постановка проблеми. Як засвідчує досвід посткомуністичних країн Центральної Європи, інститут парламентаризму відіграв ключову роль при переході до демократії, формуючи нормативні, легітимаційні та політико-комунікативні основи системних перетворень. Розвиток парламентаризму в Словацькій Республіці (СР) був позначений пошуком інституційної рівноваги, політичного консенсусу та ефективності державного управління. На сучасному етапі розвитку для Словаччини не втрачають актуальності питання забезпечення стабільності парламентських коаліцій, уникнення конфліктів між органами влади та модернізації системи державного правління.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ключове значення інституту парламентаризму в трансформаційних процесах у Словаччині обумовлює динамічний і багатоаспектний інтерес дослідників. Еволюція парламентської системи в умовах переходу до демократії та європейської інтеграції Словаччини проаналізована в працях Д. Малової [7], С. Сомолані [11], Е. Лаштіца та М. Рибара [7]. Публікації Л. Копечека [5], П. Мадленяка [6], Ю. Остапця [2] спрямовані на висвітлення партійно-політичних та електоральних аспектів розвитку словацького парламентаризму. Критичний аналіз конституційних засад парламентської форми правління у Словаччині здійснили П. Молек [9], П. Горват [4], Л. Орос [10]. Аналізуючи особливості словацького парламентаризму в ретроспективному та порівняльному контексті, дослідники окреслюють складні умови та неоднозначні тенденції його розвитку. Зокрема, актуальними темами для наукових дискусій є проблеми функціонування виборчої системи та роль партій в умовах парламентської демократії. У теоретичному аспекті дискусійним є питання щодо форми державного правління в Словаччині (парламентська чи напівпрезидентська республіка), зважаючи на конституційні зміни у 1999, 2001, 2011 рр. Чимало про-

BLEMНИХ аспектів еволюції та функціонування словацького парламентаризму аналогічно актуалізуються у вітчизняному політико-інституційному контексті, відтак потребують дослідницької уваги.

Метою статті є з'ясувати політичні та інституційні особливості розвитку словацького парламентаризму та проблеми його функціонування на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Словацька модель парламентаризму базується на нормах і принципах, які відображають національні політичні традиції, світові демократичні здобутки, актуальні суспільні запити та констеляцію владних суб'єктів. Словацький парламентаризм має власні сторінки історії, які пов'язані з розвитком політичного представництва словаків у рамках різних державних утворень, але як інститут самостійної держави він розбудовується тільки з 1993 р.

Становлення словацької моделі парламентської демократії відбувалося в контексті динамічних політичних процесів у 1989-1992 рр., пов'язаних з крахом комуністичного режиму, розпадом Чеської та Словацької Федеративної Республіки й конституюванням самостійної Словацької Республіки. В контексті антикомуністичних революційних перетворень 1989-1990 рр. відбулося оновлення складу представницьких органів влади через механізм відкликання депутатів і кооптації нових членів. Однак у парламенті залишилося чимало представників старої партноменклатури, та й сам механізм кооптації не був юридично бездоганним, тому наразився на справедливую критику. Водночас у такий «революційний» спосіб було досить швидко оновлено склад представницьких органів державної влади, що дозволило ухвалювати першочергові для демократичних змін закони та провести вільні парламентські вибори. Вибори до законодавчих органів у 1990 р. заклали основи парламентської форми правління і плюралістичної партійної системи, легітимізували зміну політичного режиму та

цілі подальших демократичних перетворень. Політичні сили, які перемогли на парламентських виборах 1992 р. у словацькій і чеській частині федерації, мали діаметрально протилежні погляди на державний устрій, економічну трансформацію в Чехословаччині, що, зрештою, призвело до її поділу.

Початковий період функціонування словацького парламенту супроводжували ряд деструктивних характеристик: нестабільність політичної структури парламенту і слабка партійна дисципліна, організаційна фрагментованість та ідеологічна поляризованість представництва партій, конфліктність всередині парламенту та у відносинах з урядом. Нестабільність партійного представництва в парламенті позначилася також на стійкості урядових коаліцій. З червня 1990 р. по червень 1994 р. змінилися чотири урядові коаліції, що ускладнювало функціонування державної системи в умовах структурних реформ. Однак на початковому етапі трансформації парламент спромігся закласти правові основи для демократичних перетворень і прийняти Конституцію СР.

Ухвалена в 1992 р. Конституція [3] досі викликає неоднозначні експертні оцінки щодо функціональності моделі парламентаризму. Інституційна структура, хоч і відповідала базовим стандартам парламентської демократії, не була достатньо апробована на практиці. Конституція заклала ряд інституційних і політичних ризиків, які полягали, зокрема, у складності парламентської процедури обрання президента, обмеженості інструментів впливу президента на депутатську більшість, відсутності інституту контрастигації актів президента, наявності у парламенту можливостей відкликати з посади президента та ін. Конституція 1992 р. містила ряд проблемних положень, які за складних політичних умов спровокували наростання конфліктності в державно-владній системі, зокрема, у формі т.зв. «війни» конституційних інституцій у середині 1990-х рр. [5, с. 302].

Інституційні ризики загострилися в умовах політичної боротьби в 1993–1998 рр., коли були здійснені спроби інституціоналізації авторитарного режиму. Владна коаліція на чолі з прем'єром В. Мечіаром взяла курс на концентрацію влади, обмеження політичної конкуренції та переформатування конституційної системи. Замість демократичних і конструктивних відносин між правлячими та опозиційними партіями у словацькому парламенті була встановлена т.зв. «тиранія більшості» на чолі з владною партією «Рух за демократичну Словаччину» (РЗДС). Полі-

тичні протистояння у парламенті супроводжувалися конфліктними відносинами парламентської коаліції з президентом М. Ковачем. У цей період функціонування парламентської системи відбувалося у складних політичних умовах, що деструктивно впливало на діяльність окремих державних інституцій і деформувало реальний розподіл влади. Водночас у середині 1990-х рр. словацький транзит продемонстрував своєрідну політико-інституційну парадоксальність, яка полягала в тому, що в демократичному інституційному середовищі проросли авторитарні тенденції, але ті ж таки інститути не дозволили утвердитися недемократичному режиму.

У контексті парламентських виборів 1998 р. правляча коаліція на чолі з РЗДС вдалася до законодавчих деформацій з метою обмежити електоральні та інтеграційні можливості опозиційних партій, які стали яскравим прикладом виборчої інженерії в політичній історії Словаччини [9, с. 255]. Однією з виборчих новел була вимога про те, що кожен суб'єкт у складі виборчої коаліції повинен подолати п'ятивідсотковий бар'єр. Для посилення позицій централізованих партій у 1998 р. було запроваджено на виборах до парламенту єдиний багатомандатний виборчий округ замість чотирьох. Але, всупереч очікуванням правлячих сил нові виборчі новели стимулювали не дезінтеграційні, а об'єднавчі процеси в опозиційному середовищі.

Парламентські вибори 1998 р. зафіксували перемогу широкої демократичної коаліції ліво-правоцентристських сил і початок нового періоду розвитку інституту парламентаризму, який дослідники означають як етап консолідації парламентської демократії та становлення т.зв. «функціонального парламентаризму» [7, с. 53]. Урядова коаліція на чолі з М. Дзуріндою опиралася на підтримку чисельної депутатської більшості, але при цьому були забезпечені необхідні умови для реалізації основних функцій опозиції відповідно до демократичних цінностей і стандартів. Націонал-авторитаристські сили поступово опинилися в політичній ізоляції й були витіснені на маргінес парламентського життя.

В контексті євроінтеграції була здійснена адаптація державно-владних інститутів Словаччини до правових стандартів і політичної практики ЄС. У 1999 і 2001 рр. були ухвалені зміни до Конституції з метою удосконалення розподілу влади, які сприяли відновленню інституційної рівноваги в державній системі. Зокрема, зважаючи на проблемний досвід обрання президента парламентом протягом 1993–1998 рр., у 1999 р. були запрова-

джені всенародні вибори глави держави, які окреслили перспективи переходу Словаччини від парламентської до напівпрезидентської форми правління. Але концептуально словацькі законотворці обґрунтовували необхідність посилити арбітражні функції президента й одночасно послабити його вплив у виконавчій сфері, щоб інститут президентства відповідав параметрам парламентської форми правління [10, с. 42].

У 1999 р. були усунуті найбільш значні деформації виборчого законодавства. Система виборів до парламенту повернулася до загороджувальних бар'єрів, які діяли до змін виборчих правил у 1998 р., але було збережено єдиний виборчий округ. Наступні зміни законодавства не торкалися ключових параметрів пропорційної виборчої системи, а стосувалися здебільшого функціонально-організаційного забезпечення електорального процесу.

З-поміж інших конституційних змін слід виокремити: розширення повноважень президента для дострокового розпуску парламенту; запровадження процедури відкликання президента з посади на основі всенародного голосування; розширення повноважень уряду, що передбачають ухвалення колегіальних рішень; запровадження контрасигнації актів президента з боку голови уряду й уповноважених міністрів; посилення статусу та повноважень судових органів судової влади [1, с. 199].

Конституційна модель парламентаризму в Словаччині базується на нормах і принципах, які сприяють її раціональному функціонуванню: широкий спектр законодавчих, контрольних і установчих повноважень парламенту; вільний депутатський мандат; пряма і непряма форма волевиявлення народу; відповідальність уряду перед парламентом; отримання урядом інвестиції у парламенті та ін. [3]. Партиї чинник відіграє ключову роль у формуванні та функціонуванні парламенту через такі інституційні канали впливу, як-от: відкриті партійні виборчі списки; партійні клуби як складові організації парламенту; створення і діяльність парламентських коаліцій та ін.

Подальше інституційне вдосконалення парламентаризму здійснювалося з метою підготовки Словаччини, вже як члена ЄС, до діяльності у рамках загальноєвропейських владних структур. Зокрема, були впорядковані відносини між парламентом та урядом у питаннях євроінтеграції, врегульовані правові аспекти проведення виборів до Європарламенту, розширено депутатський імунітет, посилені нормотворчі повноваження уряду [1, с. 201].

Попри посилення інституційної рівноваги в системі поділу влади, парламентський процес упродовж 2001-2006 рр. був нестабільним, супроводжувався урядовими кризами, партійними розколами та складними відносинами правлячих коаліцій з президентами Р. Шустером та І. Гашпаровичем.

Дострокові вибори до парламенту в 2006 р. були етапними в тому розумінні, що завершили тривалий період електорального лідерства РЗДС і визначили нову домінуючу в партійній системі, якою аж до виборів 2020 р. була партія «Напряма – соціальна демократія» на чолі з Р. Фіцо. Результати парламентських виборів 2012 р. були безпрецедентними, оскільки зафіксували абсолютне домінування «Напряма – СД». Вперше в історії незалежної Словаччини одна партія зуміла здобути понад половину депутатських мандатів і самостійно сформувати уряд. Але Р. Фіцо не зміг ефективно використати владні можливості однопартійної більшості для реалізації урядового курсу і після парламентських виборів 2016 р. був змушений формувати коаліцію.

Коаліційний формат є необхідною політичною умовою для функціонування парламентарно-урядової системи Словаччини. За винятком однопартійного уряду Р. Фіцо в 2012-2016 рр., усі інші уряди були коаліційними. Створення урядових (правлячих) коаліцій, контроль і підтримка їхньої діяльності – це важливі напрями функціонування парламенту, які впливають на стабільність і ефективність всієї державної системи. Пропорційна виборча модель, фрагментація партійної системи та нестійкість політичних клубів у парламенті спонукають до формування багатопартійних коаліцій. Коаліційність підкреслює консенсусну орієнтованість словацької парламентської демократії в умовах численних соціально-політичних розмежувань, але несе ризики нестабільності, що підтверджує розвиток парламентарно-урядової системи. Всі позачергові вибори в історії самостійної Словаччини (1994, 2006, 2012 рр.) мали у своїй основі кризи урядових коаліцій, які були зумовлені ідеологічною різноманітністю та організаційною нестійкістю коаліційних суб'єктів, слабкою партійною дисципліною і владними амбіціями політичних лідерів [1, с. 271]. Створена за результатами останніх парламентських виборів 2020 р. владна коаліція у складі партій «Звичайні люди та незалежні особистості», «Свобода і солідарність», «Ми – сім'я», «За людей» також не змогла уникнути конфліктів і розколів, які зрештою привели до призначення позачергових парламентських виборів на вересень 2023 р.

У процесі політико-інституційних трансформацій окреслився ряд проблемних аспектів функціонування словацького парламентаризму.

Політичний розвиток Словаччини нерідко супроводжували напружені відносини у площині «парламентська більшість – президент», які склалися під впливом партійно-політичних і ситуативних чинників. Незважаючи на відносно слабкі конституційні повноваження, президент зберігає вплив у політичній практиці. Словацькі президенти М. Ковач, Р. Шустер, І. Гашпарович, А. Кіска, З. Чапутова неодноразово вдавалися до спроб корекції політики парламентсько-урядових коаліцій. Попри декларування партійної нейтральності, президенти здійснювали політичний вплив через різні інституційні процедури, як-от: право «вето», кадрові призначення, політичні заяви та доповіді в парламенті.

У 2011 р. були внесені зміни до Конституції, які посилили позиції президента щодо тимчасового уряду та викликали неоднозначні оцінки в експертному середовищі. Одна точка зору висвітлювала конституційні поправки такими, що наблизили словацьку конституційну модель до напівпрезидентської форми правління [10, с. 45], інша наполягала, що запровадження напівпрезиденталізму не має достатніх підстав і Словаччина залишається парламентською республікою [4, с. 57].

Неоднозначні оцінки також викликає участь парламентських комітетів у законотворчому процесі, а саме – невідповідність між формальним визнанням значення комітетів та їх реальною роллю в ухваленні законів. Дослідники наголошують на парадоксальній ситуації, коли Конституція СР встановлює відносно сильний статус комітетів, але їх реальний вплив обмежується діяльністю клубів партій і поточною політичною констеляцією [7, с. 58]. Практика законодавчого процесу засвідчує, що кількість законопроектів, ухвалених за ініціативою парламентських комітетів, є незначною, у порівнянні з пропозиціями уряду і депутатів. Наприклад, у 2016–2020 рр. із 447 законопроектів депутатами внесені 127, урядом – 318 і тільки 2 – парламентськими комітетами; 2012–2016 рр. із 1372 законопроектів депутати внесли 956, уряд – 411 і 4 – комітети; у 2010–2012 рр. з 364 законопроектів внесені депутатами 229, урядом – 130, комітетами – 5 [8]. Визначальний вплив партій (клубів), динамічне оновлення депутатського корпусу та процедурні особливості ускладнюють законотворчу участь парламентських комітетів, які більше зосереджуються на ініціативних і контрольних функціях.

Важливою проблемою розвитку словацького парламентаризму є нестійкість і фрагментарність політичної структури законодавчого органу, що ускладнює зворотній зв'язок між виборцями, з одного боку, та партіями і депутатами, з іншого. Для політичних суб'єктів, які здобувають парламентське представництво, характерна внутрішня організаційна нестійкість, оскільки їх передвиборче єднання зумовлене потребою подолання 5% виборчого бар'єра. Фрагментація і нестійкість парламентських структур – партійних клубів – є результатом розколів, реформатувань і появи нових партій, що часто супроводжуються гострими конфліктами між політиками. Попри пропорційний принцип обрання депутатів і намагання партій контролювати своїх депутатів, обранці часто користуються правом вільного мандата, змінюючи парламентський клуб чи залишаючись незалежними. Приміром, на кінець відповідної парламентської каденції кількість політично незалежних депутатів складала у 2006–2010 рр. – 15, 2010–2012 рр. – 7, 2012–2016 рр. – 25 [8].

Не сприяє стабільності постійне оновлення представництва партій у парламенті. За результатами виборів 1990–2020 рр. щонайменше одна нова партія здобувала представництво у парламенті (за винятком виборів 2006 р.), а у 2016 р. одразу три нових суб'єкти долучилися до розподілу депутатських мандатів. Як підкреслює Д. Малова, низький рівень інституціоналізації партій не тільки зумовлює оновлення і флексібільність партійних структур, але й може впливати на зміни політичних інститутів, а також сприяти загостренню соціальних конфліктів, загрожуючи стабільності демократії [11, с. 128].

Як засвідчує досвід розвитку словацької демократії, парламент потребує більш ефективних інституційних бар'єрів для вступу антисистемних політичних сил. Вже двічі поспіль представництво в парламенті здобуває політична сила, діяльність якої має правоекстремістські ознаки (Котлебовці – Народна партія Наша Словаччина). Водночас ця партія мало впливає на політику держави, оскільки знаходиться у своєрідній ізоляції та володіє нульовим коаліційним потенціалом, але зберігає потенційні можливості для електорального росту в умовах кризи довіри до «мейнстрімних» партій. Запит суспільства на політичні зміни, які не пов'язуються з традиційними партіями, і навіть ставлять під сумнів цінності демократії та правової держави, є відображенням ризикових тенденцій розвитку в країнах Центральної Європи.

Іншою ризиковою тенденцією є посилення популістських партій. Результати парламентських виборів 2020 р. засвідчили різке збільшення кількості депутатів від популістських партій (87 зі 150) і зумовили формування урядової коаліції на чолі з популістами [2, с. 64]. Успіх популістів, поряд з іншими деструктивними тенденціями фрагментації, деконцентрації та плюралізації партійної системи створює додаткові виклики для стабільності парламентсько-урядової системи.

Також актуальними є дискусії щодо збалансованості представництва регіонів у парламенті, яку не забезпечує діюча система голосування у межах єдиного виборчого округу. Наприклад, за результатами виборів 2016 р. із 150 депутатів – 67 (44,7%) походять з Братиславського краю (західна частина Словаччини), тоді як східні регіони – Кошицький і Пряшівський краї разом – репрезентують тільки 20 (13,3%) парламентарів [6, с. 161]. На сучасному етапі активно обговорюються різні варіанти запровадження кількох виборчих округів, що, як очікується, дасть змогу вплинути не тільки на збалансованість регіонального представництва в парламенті, але й покращити зворотній зв'язок депутатів з виборцями, обмежити централізм у провідних партіях при складанні виборчих списків та ослабити партократію загалом.

Висновки. Еволюція словацького парламентаризму тісно пов'язана з політичною боротьбою, виборчим процесом, конститу-

ційними змінами та пошуком інституційної рівноваги в системі поділу влади. Стрімкі посткомуністичні трансформації та конститування державності ускладнювали вибір оптимальної конфігурації владних інститутів, що позначилося на стабільності та ефективності парламентсько-урядової системи. В середині 1990-х рр. словацький парламентаризм пройшов «перевірку» недемократичними практиками, запобігши інституціоналізації авторитарного політичного режиму. Політико-інституційна модернізація та адаптація до європейських правових стандартів після зміни влади в 1998 р. додали стабільності словацькій парламентській моделі, але сучасна політична практика підкреслює об'єктивну необхідність її подальшого вдосконалення. З-поміж найбільш проблемних аспектів функціонування словацького парламентаризму слід виокремити: обмежений вплив парламентських комітетів на законотворчий процес; високий ступінь фрагментації та динаміки політичної структури парламенту; нестійкість правлячих коаліцій; значний партійно-політичний вплив на розподіл влади та відносини в парламентсько-урядовій системі; диспропорції представництва регіонів у парламенті та ін. Функціональні недоліки парламентаризму та нестабільність партійної системи в сучасній Словаччині створюють ризики для дієвості парламентської демократії, що актуалізує потребу подальшого інституційного вдосконалення і дослідження проблеми.

Література:

1. Ключкович А. Перехід до демократії в Словаччині: динаміка та суперечності суспільно-політичних трансформацій: монографія. Ужгород: АУТДОР – ШАРК, 2019. 416 с.
2. Остапеч Ю., Ключкович А. Партійна система Словаччини: проблеми функціонування та тенденції розвитку на сучасному етапі. Регіональні студії. 2021. №24. С. 59–66.
3. Constitution of the Slovak Republic. Aktualne znenie: 01.06.2017. URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460>
4. Horvath P. Dualizmus vykonnej moci na Slovensku. The journal Political Sciences. 2017. No.1. P. 47–63.
5. Kopeček L. Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 347 s.
6. Madlenak T. Potencialna a realna politicka reprezentacia regionov Slovenska. Geographia Cassoviensis. 2017. C. 2. P. 153–166.
7. Malova D., Lastic E., Rybar M. Slovensko ako nový členský stát Evropské Unie: vyzva z periferie? Bratislava: FES, 2005. 184 s.
8. National Council of the Slovak Republic. URL: <https://www.nrsr.sk/web/>
9. Orosz L, Molek P., Svak J., Šimiček V. Volebne pravo a sudny prieskum volieb v Ceskej republike a Slovenskej republike. Bratislava: C.H. Beck, 2016. 449 s.
10. Orosz L. Dvadsat rokov Ustavy Slovenskej republiky. Roczniki administracji i prawa. Teoria i praktyka. 2012. No.12. P. 35–52.
11. Szomolanyi S. (Ed.) Spolocnost a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989–2004. Bratislava: Univerzita Komenskeho, 2005. 416 s.

References:

1. Klyuchkovych, A. (2019). *Perekhid do demokracii v Slovachchyni: dynamika ta superechnosti suspilno-politychnykh transformatsii: monohrafiia* [Transition to democracy in Slovakia: dynamics and contradictions of socio-political transformations: monograph]. Uzhhorod: AUTDOR – ShARK, 2019. [in Ukrainian].
2. Ostapets, Yu., Klyuchkovych, A. (2021). *Partiina systema Slovachchyny: problemy funktsionuvannia ta tendentsii rozvytku na suchasnomu etapi* [Party system of Slovakia: problems of functioning and tendencies of development at the present stage]. *Rehionalni studii. №24*. S. 59–66. [in Ukrainian].
3. *Constitution of the Slovak Republic. Aktualne znenie: 26.01.2023*. URL: <http://www.zakonypreludi.sk/zz/1992-460> [in English].
4. Horvath, P. (2017). *Dualizmus vykonnej moci na Slovensku* [Dualism of the Executive Power in Slovakia]. *The journal Political Sciences*. No. 1. P. 47–63.
5. Kopeček, L. (2006). *Demokracie, diktatury a politické stranictví na Slovensku* [Democracy, dictatorship and political parties in Slovakia]. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury. 347 s. [in Czech].
6. Madlenak, T. (2017). *Potencialna a realna politicka reprezentacia regionov Slovenska* [Potential and real political representation of the regions of Slovakia]. *Geographia Cassoviensis*. C. 2. P. 153–166. [in Slovak].
7. Malova, D., Lastic, E., Rybar, M. (2005). *Slovensko ako nový členský štát Európskej Unie: výzva z periferie?* [Slovakia as a New European Union Member State: A Challenge from Periphery?]. Bratislava: FES. [in Slovak].
8. National Council of the Slovak Republic. URL: <https://www.nrsr.sk/web/>
9. Orosz, L., Molek, P., Svak, J., Šimiček, V. (2016). *Volebne pravo a sudny prieskum volieb v Českej republike a Slovenskej republike* [Electoral Law and Judicial Review of Elections in the Czech Republic and the Slovak Republic]. Bratislava: C. H. Beck, 2016. 449 s. [in Slovak].
10. Orosz, L. (2012). *Dvadsat rokov Ustavy Slovenskej republiky* [Twenty years of the Constitution of the Slovak Republic]. *Roczniki administracji i prawa. Teoria i praktyka*. No. 12. P. 35–52. [in Slovak].
11. Szomolanyi, S. (Ed.) (2005). *Spolocnost a politika na Slovensku: cesty k stabilite 1989–2004* [Society and Politics in Slovakia: Paths to Stability 1989–2004]. Bratislava: Univerzita Komenskeho. [in Slovak].